

INTERVJU Z RANDO SHAHAL SABBAG:

ingrid kovač brus

"o tragičnih stvareh

21 Grams

vsaj za moj okus – pretirano shematski, kar preračunljiv scenarij ter obsesivno vztrajanje pri biblični grandioznosti in mesijanstvu, kar se odraža v stalno prisotni dramatični glasbi in še posebej skozi Del Torov lik. Predstavljajte si, kako togo in pusto bi izgledal Tarantinov *Šund* (od katerega si Inárritu v celoti sposodi pripovedno križanje) brez vseh tistih vinjet, malih vsakdanjih banalnosti, in kako potemtako izgleda Inárritujev izdelek z visoko umetniškimi afinitetami. Na papirju suvereno, na platnu pa malce brez duše.

le cerf-volant papirnati zmaj randa chahal sabag

libanon/francija

Politični konflikti Izraela in njegovih sosed se vse pogosteje odražajo tudi na platnu. Lani je s filmom *Divine Intervention* v Cannesu slavil palestinski režiser Elia Suleiman, v Benetkah pa so s posebno nagrado žirije nagradili drugi film libanonske režiserke, ki – kot sama pravi – bi lahko zgodbo postavila tudi na turško-grško, izraelsko-palestinsko ali korejsko mejo. Tema je univerzalna: življenje v razmerah, ki jih poraja absurdna situacija, da si nenadoma lahko tujec na lastni zemlji. Šestnajstletna Lamia mora na dan svoje poroke preplezati ograjo iz bodeče žice; ta ločuje njeno libanonsko vas od vasi njenega bratranca in zaročenca, ki je bila priključena Izraelu. Meja med vasema je pod strogim vojaškim nadzorom, na kontrolni točki pa parom s poročnim certifikatom in umirajočim posameznikom dovolijo prehod meje in vrnitev na dom. Lamia najde družino svojega zaročenca, za seboj pa pusti mlajšega brata, mater, šolo, papirnatega zmaja – svojo preteklost. Počasi se naveže na vojaka, ki jo opazuje od dne, ko je prvič prečkala mejo.

Režiserka lepo navigira med družbeno kritiko in politično satiro; *Papirnati zmaj* je manj ciničen kot Suleimanov film, vendar bolj poetičen. V prizorih, ko sorodniki prek zastražene meje drug čez drugega komunicirajo z megafoni (!), se režiserka približa meji absurdnega, vendar nikdar ne prestopi nevarne meje gole satirične eksploatacije. *Papirnati zmaj* ni destruktiven, temveč lep ljubezenski film in kočljivo situacijo obravnava brez motečega didaktičnega elementa, ki se v podobnih filmih vse prevečkrat prikade v podtonih. •

Randa Chahal Sabbag je Libanonka, pred petdesetimi leti se je rodila v Tripoliju. Študirala je v Parizu, posnela številne dokumentarne filme (*Nos guerres imprudentes*, 1995) in tudi nekaj igranih (*Civiliséés*, 1999), ki so jih gostili festivali v Locarnu in Benetkah. Tema njenih filmov je vedno ista – dvajsetletna vojna v Libanonu. Kljub temu da je prvič režirala že leta 1979, je bilo do letošnjega septembra njeno ime v svetovni filmski javnosti komaj znano. Na beneškem filmskem festivalu pa je s filmom *Papirnati zmaj* že po prvih projekcijah veljala za eno od favoritinj. Preprost protivojni film, sanjo o Romeu in Juliji z Bližnjega vzhoda, ki ju loči na videz nepremagljiva bodeča meja z minskim poljem, je nagradila tudi uradna žirija – z veliko nagrado, srebrnim levom. *Papirnati zmaj* je del programa letošnjega Ljubljanskega filmskega festivala.

V filmu *Papirnati zmaj* pripovedujete o šestnajstletni Lamii, ki živi ob izraelski meji, sosednja vas, iz katere je njen bratranec, ženin, je le streljaj daleč, vendar ju ločuje meja, ki jo lahko premaga le leteči zmaj. Kaj ste še posebej želeli sporočiti?

Predvsem sem želela pripovedovati o okupaciji, potem o svobodi in spremembi identitete, kadar pride do absurdnosti, kot je vojna. Ko se spremeni meja, lahko zamenjaš svojo identiteto in nacionalnost. V filmu pripovedujem o vojni, način pripovedi pa je ljubezenska zgodba. V resnici pa govorim o okupaciji in o meji. V moji državi, in mislim, da tudi v vaši, je bilo vprašanje meja, obstoja meja in spreminjanja meja ves čas zelo krvavo. Rodila sem se v Libanonu in bila sem najstnica, ko se je v Libanonu začela državljanska vojna; moje mesto, Bejrut, so razpolovili na Vzhodni in Zahodni del. Dvajset let sem živela na razcepljenem ozemlju, in absurdnost mesta, ki je razdeljeno na dva dela, je zame zelo pomembna.

Priložnosti za ogled libanonskega filma so zelo redke, filmi, ki jih prikažejo na festivalih, pa vedno govorijo o vojni. Je sploh mogoče, da bi režiser iz vašega dela sveta pripovedoval o čem drugem?

Zame ne. Za mlajše morda je. Ljudje iz Libanona in s celotnega območja preprosto nismo tako svobodni, da bi mislili le o sebi. Vedno premišljujemo o regiji, o celotnem področju. Kot bi nam ukradli individualnost. Neprestano si na preži, ves čas si buden in čakaš, kaj se

ne morem pripovedovati v tragični maniri"

bo zgodilo jutri. V Izraelu in Palestini, v Iraku in Libanonu, povsod. Nimaš časa, da bi razmišljal o sebi kot o posamezniku. Zato tudi vojak iz filma, jaz mu pravim kar filozofski vojak, pravi: "Nikoli ni v nas enega samega čustva, vedno jih je neskončno."

V življenju nikoli ne občutiš samo enega čustva. Nikoli se ne počutim kot posameznica, neprestano imam občutek, da nosim probleme vsega področja. Želim si, da ne bi govorila o vojni, rada bi se zjutraj zbudila in premišljevala o glasbi, nogometu, čebelah in o muhah in metuljih. Neprestano ponavljam, kako zavidam vsem evropskim režiserkam, ki pripovedujejo o svojih ljubimcih, težavah z možmi in potem z ljubimci in potem spet z možmi. Vsi njihovi filmi pripovedujejo o njih samih, o njihovih egih, o tem, kar čutijo. Kako se počutijo v postelji, zunaj postelje, kaj jedo. Mi preprosto nimamo časa za vse to. Ne dajo nam časa, da bi o tem premišljevali.

Kar je v vašem filmu drugače kot v številnih filmih o vojni, je izjemna liričnost pripovedi.

Zame je nemogoče, da bi o tragičnih stvareh pripovedovala v tragični maniri, da bi stvari obravnavala resno. Režiser ima dve izbiri: ali je zelo težek ali pa humoren in liričen, romantičen. Mislim, da je najboljši način za pripovedovanje o vojni in o tovrstnih čustvih tisti z veliko humorja. Tako ustvariš distanco, dovolj prostora za tisto, kar v resnici čutiš, in za dejansko resničnost. Če pripovedujemo samo o resničnosti, je to škoda za ljudi, ker je težko. Lirične elemente dodajam, da bi stvar nekoliko olajšala in jo naredila komunikativnejšo. Sporočilo filma je univerzalno, vsak lahko razume liričnost, humor, romantičnost in ljubezensko zgodbo. Ne moreš pripovedovati naravnost, izbrati si moraš ovinek. Izbereš si torej ljubezensko zgodbo, da pripoveduješ o vojni, o meji, o ločitvi. Deluje pa kot ljubezenska zgodba.

Še posebej humorno pokažete ženske na obeh straneh meje.

V resnici niso take. Kot sem že povedala, mislim, da bi bilo zelo težko, če bi o tej temi govorila z vso resnostjo. Če bi se rodila v kakšni drugi državi, z manj konflikti, bi neprestano snemala komedije. Mislim, da absurde situacije, drama, vojna, dajejo ljudem, ki živimo v tem

delu sveta, občutek za absurdno. Zelo močno ljubiš tragične stvari. V času vojne močno ljubimo. Tudi jočemo, vendar tudi ljubimo. Tudi Kusturičevi filmi so taki. Ne zdijo se mi smešni. Tudi on je absurden pri obravnavanju tragičnih situacij.

V vašem filmu preseneča izjemna odraslost in odločnost skoraj-še-otrok, ki živijo ob minskem polju, ob bodeči žici.

Mislim, da v krajih, kjer potekajo veliki konflikti, ljudje živijo zelo dramatično. Zelo hitro odrasejo, saj nimajo časa, da bi ostali otroci, da bi bili radoživi. Lamia iz filma je taka kot vsi najstniki ali celo otroci iz naše države, ki so rojeni na meji in gledajo vojno. Ukradli so jim otroštvo. Tudi mlajši od nje so že zreli. Veste, otroci iz Palestine, Libanona, Sirije, Izraela vedo o vojni prav vse. Desetletni deček tu ni tak, kot je desetletnik v Ameriki. Desetletni deček iz Amerike je, oprostite, neumen. Deček s konfliktnega območja se zaveda svojega položaja.

Ste kdaj koli občutili svoje izkušnje kot prednost?

Nisem kot Shakespeare, ki je lahko pisal o vojni, ne da bi jo živel. Mi lahko govorimo o vojni in nasilju, ker ju je poln naš vsakdan. To ni privilegij, to je usoda. Morda nam je dan drugačen pogled na življenje, ki ga prečkamo na drugačen način, bolj zavzeto. Zavzetost tudi pri nepomembnih stvareh, zakaj pa ne? Mislim, da ni privilegij, da sem se rodila na konfliktnem območju.

Imate v Libanonu filmske šole?

Imamo kar štiri. Vse so popolnoma nove. Delujejo v okviru univerz in na njih študira veliko mladih žensk. Študentska videoprodukcija je zelo številčna, mislim, da študentje posnamejo letno več kot dvesto filmov. Film in celo avdiovizualno področje se v Libanonu res hitro razvijata, kar je zelo pomembno.

Koliko filmov posnamete v Libanonu letno?

Ne prav dosti. Mislim, da enega na leto. Če govoriva o igranem dolgotrajnem filmu, potem posnamemo enega, morda kdaj dva. Libanonska kinematografija je še zelo mlada. V vojni smo bili do leta 1992, ko se je začela vojna v Jugoslaviji. •

Pogovor je bil izvirno objavljen na Radiu Slovenija.